

Lech Król

Duchowość życia konsekrowanego w świetle dokumentu "Idziemy naprzód z nadzieją"

Studia Włocławskie 7, 74-90

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. LECH KRÓL

**DUCHOWOŚĆ ŻYCIA KONSEKROWANEGO
W ŚWIETLE DOKUMENTU
„IDZIEMY NAPRZÓD Z NADZIEJĄ”**

Życie konsekrowane stanowi ważną część życia Kościoła i „wyraża najgłębszą istotę powołania chrześcijańskiego” (KK 18). Jan Paweł II w *Vita consecrata* pisze, że trzeba je widzieć „w samym sercu Kościoła” (VC 3), jest bowiem głęboko związane z życiem Kościoła, z jego świętością, z jego misją. Wskazania Kościoła powszechnego na temat życia konsekrowanego stały się inspiracją do opracowania programu duszpasterskiego i formacyjnego dla życia konsekrowanego w Polsce. Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich i Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych opracowała dokument, który zatytułowano: *Idziemy naprzód z nadzieją* (Kraków 2003). W dokumencie tym znajdujemy próbę ukazania „charakterystycznej roli i specyficznego miejsca życia konsekrowanego w całości życia i działalności ewangelizacyjnej Kościoła w Polsce”.¹

Wyżej wspomniany dokument zagadnienie życia duchowego rozpatruje w trzech aspektach: najpierw przedstawia jego wymiar trynitarny, następnie omawia wymiar wspólnotowy i ukazuje wynikającą z nich misję. Te elementy duchowości życia konsekrowanego będą przedmiotem refleksji niniejszego artykułu.

1. Trynitarny wymiar życia konsekrowanego

Teologia posoborowa ujmuje życie konsekrowane w relacji do tajemnicy Trójcy Świętej i odnosi je najpierw do Osoby Ojca, który jest początkiem wszystkiego (por. KKK 239). On też powołuje i formuje ludzi w Kościele do takiego sposobu życia, jaki zauważamy u Jego Jednorodzonego Syna.² Ojciec integruje ludzi wokół własnej Osoby i między sobą więzami miłości, aby uczestniczyli przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym i tak mieli dostęp do Niego. Bezinteresowna miłość Ojca jest tak intensywna, że doświadczający jej ludzie czują się niejako „zobowiązani odpowiedzieć na nią

poświęceniem Mu własnego życia” (VC 17). Ona bowiem uzdalnia do całkowitego oddania się Jemu i do realizacji Jego planu zbawienia (por. 1 Kor 7, 32-34).

Życie konsekrowane jest darem, jakiego Bóg udziela tym, których sam wybiera. Nikt z ludzi takiego daru nie jest w stanie sobie wysłużyć. Dlatego ten wymiar życia jawi się we wspólnocie Kościoła i świata jako szczególny dar Boga Ojca. Bóg pierwszy wychodzi naprzeciw człowiekowi i zaprasza go do jedności i współpracy ze Sobą. W mocy Ducha Świętego powołuje do wyłącznej służby dla Siebie, która ma się urzeczywistniać na drodze naśladowania Jezusa. Dlatego też Jan Paweł II uczy, że życie konsekrowane stanowi „cenny i nieodzowny dar także dla teraźniejszości i przyszłości Ludu Bożego, ponieważ jest głęboko zespolone z jego życiem, jego świętością i misją” (VC 3).³

Życie konsekrowane w relacji do tajemnicy Trzech Osób Boskich nie sprowadza się jedynie do samej inicjatywy Ojca. Owszem, Bóg jest inicjatorem powołania na tę drogę życia, ale trzeba pamiętać, że On jest również źródłem konsekracji. Tylko On konsekruje, czyli uświęca człowieka jako osobę. W świetle omawianego dokumentu „dalszą przyczyną sprawczą każdej konsekracji jest Wcielenie Syna Bożego”.⁴ W tym bowiem wydarzeniu Syn Boży za sprawą Ducha Świętego przyjął ludzką naturę. W Nim została ona przeniknięta Bożym blaskiem. Urzeczywistniane zaś życie duchowe osób konsekrowanych jest całkowitym i wyłącznym oddawaniem się Bogu. On bowiem powinien stawać się jedynym celem ich życia i działania. Mają zatem Jemu „podporządkowywać całe swoje życie i ofiarować wszystko”.⁵

Pierwsza – podstawowa konsekracja dokonuje się w sakramencie chrztu, w którym urzeczywistnia się trwałe związanie z tajemnicą śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. W Nim dokonuje się konsekracja dla Boga, a człowiek zostaje wyniesiony do godności dziecka Bożego. Wszyscy ochrzczeni są też wszczępieni we wspólnotę Kościoła i stają się współobywatelami świętych i domownikami Boga (por. Ef 2, 19). Na tej zasadzie partycypują w wewnętrznym życiu Trójcy Świętej. Konsekracja chrzcielna sprawia, że Lud Boży staje się „ludem Bogu na własność przeznaczonym” (1P 2, 9). Chrzęścijanie w tej konsekracji, która jest bazą każdej innej konsekracji, stają się własnością Boga i są uczestnikami potrójnej funkcji: kapłańskiej, królewskiej i prorockiej. Profesja zaś rad ewangelicznych jest pogłębiającą kontynuacją rzeczywistości chrzcielnej.⁶

Od powołanego do życia konsekrowanego Bóg oczekuje integralnego i całkowitego oddania się Jemu samemu.⁷ Potęga miłości doświadczanej w łasce powołania jest tak głęboka, że człowiek jest w stanie odpowiadać na

nią postawą ofiarnego poświęcenia Bogu swojego życia. Wzorem takiej postawy jest Chrystus, który został konsekrowany dla Ojca i posłany w mocy Ducha Świętego do ludzi. Stąd też życie konsekrowane charakteryzuje się w pełni wymiarem chrystocentrycznym. Zatem powinno ono być urzeczywistnieniem sposobu życia Jezusa. W tym procesie sam „Duch Święty udziela wybranym szczególnego daru, który uzdalnia [...] do poddania Chrystusowi całej swej egzystencji, w najwyższym stopniu upodabniając ją do Niego”.⁸ Ów dar upodabniania staje się nieodwołalnym zobowiązaniem do takiego naśladowania Jezusa, aby odtwarzało Jego formę życia. Tak rozumiana konsekracja jest przeznaczona do specjalnej i trwałej służby Bogu. Życie osób konsekrowanych staje się wtedy znakiem Chrystusa zjednoczonego z Kościołem i rzeczywistości eschatycznej. Jest też obrazem Kościoła – Oblubienicy, który w przyszłym świecie wyrazi swojemu Oblubieńcowi – Chrystusowi swą doskonałą miłość.⁹

Charakterystyczną cechą tej formy życia jest profesja rad ewangelicznych: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Jest ona drogą pełniejszego poświęcenia się Bogu. Osoba konsekrowana na tej drodze urzeczywistnia dar z siebie, a więc daje Bogu to, co stanowi jej najgłębszą istotę. Rady ewangeliczne warunkują formę życia tylko dla Niego i gwarantują całkowite oddanie się Jemu na wyłączną własność. Ich zaś faktyczna realizacja jest po prostu ikoną „życia Ojca, Syna i Ducha Świętego w ich wzajemnej miłości i wzajemnym oddaniu się”.¹⁰ Dlatego też według Jana Pawła II życie konsekrowane jest „jednym z widzialnych śladów, które Trójca Święta pozostawia w historii, aby wzbudzić w ludziach zachwyt pięknem Boga i tęsknotę za Nim” (VC 20). W tym kontekście rozumie się głębiej, że rady ewangeliczne są darem całej Trójcy Świętej dla Kościoła i dla świata.

Wprawdzie wszystkie trzy podstawowe grupy powołań Ludu Bożego służą budowaniu Kościoła jako organicznej komunii i objawiają tajemnicę Chrystusa, ale życie konsekrowane charakteryzuje się cechą szczególniejszego upodobnienia się do Chrystusa czystego, ubogiego i posłusznego (por. VC 31).¹¹ Według dokumentu *Idziemy naprzód z nadzieją* ta forma życia w Kościele, odzwierciedlając tajemnicę egzystencji Chrystusa, „ukazuje w odrębnych, ale komplementarnych powołaniach znamienne przejawy Jego misji”.¹²

Czystość ewangeliczna uchodzi za „bramę” życia konsekrowanego. Osoba konsekrowana staje się dla świata znakiem transcendentnego i eschatologicznego wymiaru Kościoła, który w zmartwychwstaniu osiągnie bliską więź z Bogiem. W ziemskim zaś pielgrzymowaniu pozwala doświadczać oblubieńczej więzi z Chrystusem i jest odblaskiem wiecznej miłości, jaka istnieje w Trójcy Świętej (por. VC 26).¹³

Ubóstwo jest kolejnym sposobem naśladowania Jezusa, którym żył aż do całkowitego ogołocenia. W życiu konsekrowanym pełni ono rolę znaku wskazującego na powołanie każdego człowieka do chwały życia wiecznego. Jego treść jest świadectwem, że tylko Bóg jest jedynym i trwałym bogactwem. Dlatego człowiek nie powinien nadużywać dóbr ziemskich i nie może do nich sprowadzać własnej egzystencji. Osoby konsekrowane na tej drodze oddają Bogu własne prawo do posiadania i dysponowania dobrami doczesnymi. Postawa ta staje się wyrazem ewangelicznego zaufania opatrności Bożej, która troszczy się o to, co jest konieczne.¹⁴

Życie konsekrowane w urzeczywistnianej zaś radzie ewangelicznego posłuszeństwa naśladuje uległość Chrystusa i zabiega o poddanie Bogu całej osoby. Stawia ona na pierwszym miejscu decyzję postępowania w duchu Jego odwiecznej woli. Uległość względem niej tak przemienia życie duchowe osób konsekrowanych, że staje się ono coraz bardziej służbą Bogu, w której urzeczywistnia się Jego zbawcza wola.¹⁵ Realizacja zaś tego planu uobecnia się w duchu charyzmatu danej wspólnoty życia konsekrowanego.

Tak więc droga urzeczywistnianego charyzmatu staje się wyznaniem i znakiem Trójcy Świętej. Wspólnota trzech Osób Bożych jest nie tylko źródłem, ale także wzorem życia każdej wspólnoty chrześcijańskiej. Analizowany dokument uczy, że życie wszystkich wspólnot kościelnych powinno być „szczególnym znakiem tej trynitarniej komunii w miłości i wyznaniem wiary w Tróję Świętą”.¹⁶ Stąd też zarówno sam charyzmat, jak i duchowość konkretnego instytutu życia konsekrowanego posiada z istoty swojej wymiar trynitarny, ponieważ z niego wyrasta i otwiera na wolę Ojca, która się urzeczywistnia w mocy Ducha Świętego na drodze radykalnego naśladowania Jezusa (por. VC 36). Duch Święty pełni więc bardzo istotną funkcję zarówno w indywidualnym życiu duchowym, jak i w życiu wspólnotowym, które formuje w aspekcie trynitarnym dla posługiwania apostołskiemu.¹⁷ Duch Święty obdarowuje Kościół charyzmatami, które charakteryzują się rysem społecznym, ponieważ z istoty swojej służą dobru wspólnemu. Tak też charyzmat życia konsekrowanego jest „darem Boga Ojca udzielonym Jego Kościołowi za sprawą Ducha Świętego” (VC 1). Są one zatem szczególnym bogactwem Kościoła, ponieważ budują w Nim wspólnotę braterską na wzór Społeczności trynitarniej i służą urzeczywistnianiu Jego misji. Duch Święty bowiem budził w ciągu wieków, na miarę potrzeb społecznych Kościoła i świata, nowe charyzmaty. W tym celu posługiwał się powołanymi ludźmi, którzy „wybrali Chrystusa, idąc drogą radykalizmu ewangelicznego i braterskiej służby” (VC 5). Dlatego osoby życia konsekrowanego, przynależące do różnych wspólnot kościelnych, są wezwane do naśladowania świętości swo-

ich założycieli. Wierność zaś własnemu charyzmatowi jest jednym z istotnych elementów decydujących o rozwoju świętości życia konkretnego instytutu (por. VC 36-37).¹⁸

Ponieważ charyzmaty są z natury swojej rzeczywistością dynamiczną, dlatego charakteryzuje je rozwój odnoszący się tak do wymiaru *ad intra*, jak i *ad extra*.¹⁹ Ten pierwszy dotyczy wiernego naśladowania Jezusa, które staje się procesem pogłębiającego zjednoczenia z Jego Osobą, czyli odnosi się wprost do duchowości. Drugi zaś wynika z tego pierwszego i implikuje postawę coraz pełniejszego otwierania się na Ducha Świętego i zaangażowania w sprawy świata na miarę misji określonej charyzmatem. Realizacja obu wymiarów jednego charyzmatu staje się fundamentem jego rozwoju i gwarantuje stałą jego odnowę. Ów zaś proces sprawia, że życie konsekrowane staje się coraz bardziej „napełnione duchem apostołskim, a cała ich działalność apostołska przeniknięta kontemplacją” (VC 9). Jeśli w duchowości danego instytutu życia konsekrowanego zabrakłoby owej syntezy obu tych elementów, wówczas skazywałby się on na niebezpieczeństwo załamania, zniechęcenia, inercji, a nawet zagubienia (por. VC 74).²⁰

Jan Paweł II uczy, że „życie konsekrowane jest obecne w Kościele od samego początku, nigdy nie zaniknie jako jego niezbywalny i konstytutywny element” (VC 29).²¹ Dokument *Idziemy naprzód z nadzieją* podkreśla też, że ów dar trynitarny ma charakter uniwersalny, ponieważ jest przeznaczony tak dla wspólnoty życia konsekrowanego, jak i dla Kościoła oraz całego świata. Wspólnotowy wymiar życia konsekrowanego jest jednym z istotnych elementów jego duchowości, ponieważ pełni funkcję znaku komunii trynitarniej będącej wzorem dla niego, dla Kościoła i dla całej społeczności ludzkiej.²²

2. Wspólnotowy wymiar życia konsekrowanego

Życie we wspólnocie jest jedną z istotnych cech charakteryzujących duchowość życia konsekrowanego, które należy rozpatrywać w aspekcie powszechnego powołania do świętości i w relacji do misji Kościoła w świecie. Jawi się ono przede wszystkim jako dar Ducha Świętego. On sprawia, że wspólnota ludzi konsekrowanych staje się częścią Kościoła-Wspólnoty. Z woli bowiem Chrystusa jest on wspólnotą braterską i jawi się jako komunია osób. Więzią zaś jednoczącą wszystkich ochrzczonych w jedno Mistyczne Ciało Chrystusa oraz Ciało z Jego Głową jest miłość.²³

Jan Paweł II wskazuje na istotne wzorce życia konsekrowanego, które są ikoną każdej autentycznej wspólnoty. Na pierwszym miejscu przywołuje społeczność Trzech Osób Bożych, w której komunii partycypuje, drogą wiary

i miłości ewangelicznej, każda wspólnota eklezjalna. Ich egzystencja powinna stawać się świadectwem mocy tej łaski, jaka emanuje z uczestnictwa w wewnętrznym życiu Boga Trójjedynego. W Kościele bowiem każda z nich odnajduje stosowną przestrzeń dla urzeczywistnienia własnego charyzmatu i wynikającej z niego misji. Na tej drodze staje się Jego znakiem, który jest stale ożywiany jednością Trójcy Świętej.²⁴

Życie konsekrowane znajduje kolejny wzór realizacji wspólnotowego wymiaru we wspólnocie pierwszych uczniów Jezusa, którzy szli za Nim w duchu otrzymanego powołania. Trwali w jedności z Nim i ze sobą, dzieląc wspólne życie i wspólny los (por. M 3, 13-15). Egzystencja tej wspólnoty jest ewangelicznym ideałem, na którym powinno wzorować się także braterstwo życia konsekrowanego (por. VC 41).

Inną wzorcą ikoną ewangeliczną jest gmina jerozolimska. Pierwsi jej członkowie schodzili się razem z Maryją, po Wniebowstąpieniu Jezusa, na wspólną modlitwę i trwali w niej jednomyślnie. Ona zaś kształtowała z nich wspólnotę braterską tak, że ożywiały ją jeden duch i jedno serce (por. Dz 1, 1, 14; 2, 44 i 4, 32). Dlatego jest ona wzorem ewangelicznej komunii, która urzeczywistniała się w duchu miłości wzajemnej. Stąd też *Vita consecrata* zachęca wszystkie wspólnoty życia konsekrowanego do jej urzeczywistnienia w ramach charyzmatu własnego instytutu.²⁵

Analizowany przez nas dokument wskazuje jeszcze na czwarty obraz i wzór życia braterskiego, którym jest, w wymiarze historycznym, wizerunek wspólnoty założycielskiej. Ona bowiem koncentruje świadomość żyjących dziś członków na bardzo czytelnych cechach, które nakreślił założyciel własnego instytutu. Pierwsze pokolenia założonych instytutów żyły i angażowały się w ich świetle we wszystkie sprawy Kościoła i świata. Ten zatem pierwotny ideał powinien być przedmiotem kontemplacji, ponieważ jest niezbędnym elementem permanentnej odnowy każdego instytutu. Kontemplacja połączona z praktycznym jego stosowaniem w życiu każdej wspólnoty sprawi, że Kościół będzie coraz bardziej emanował światłem ewangelicznej miłości.²⁶

Powyższe wzorce życia konsekrowanego uczą, że wspólnoty życia konsekrowanego są z natury swojej zakorzenione w tajemnicy Ducha Świętego, przez którego rozlewa się miłość Chrystusa w sercach wierzących. Osoby życia konsekrowanego jej mocą „odczuwają wewnętrzną potrzebę oddania wszystkiego wspólnocie” (VC 42). Miłość zaś powinna być bezwarunkowa, wzajemna, przebacząca i posługująca. Bez niej istnienie prawdziwej wspólnoty jest niemożliwe. Ona bowiem powinna przekładać się, w ramach konkretnej wspólnoty, na język kultury, codziennych słów, postaw, gestów,

zachowań i wzajemnych odniesień. Członkowie każdej wspólnoty życia konsekrowanego powinni przyswajać, w urzeczywistnianej kontemplacji, wszystkie te atrybuty miłości, jakie św. Paweł Apostoł prezentuje w Pierwszym liście do Koryntian (13, 1-13). Jedyne ona może być „zasadą życia i źródłem radości” każdej wspólnoty braterskiej (VC 51).²⁷

Miłość Boża, jako dar Ducha Świętego, domaga się cierpliwego uczenia się każdego, kto tworzy tę samą wspólnotę braterską. Inspiruje do przyjęcia człowieka drugiego takim, jakim jest w rzeczywistości. Jej zaś przeciwstawieniem jest egoizm, który realizuje za wszelką cenę własne tylko dobro, nawet ze szkodą czy krzywdą dla wspólnoty. Jest patologiczną postawą, która niejednokrotnie bywa źródłem wielu wypaczeń i nadużyć.²⁸

Wspólnota braterska czy siostrzana, o ile faktycznie zakorzenia się w tajemnicy Ducha Świętego, staje się przestrzenią teologalną, w której jej członkowie doświadczają mistycznej obecności Chrystusa zmartwychwstałego. Każda wspólnota staje się też, w procesie formacji, coraz bardziej rzeczywistością duchową umożliwiającą doświadczanie tajemnicy Kościoła, zarówno w wymiarze powszechnym jak i partykularnym. Pryswajany zaś zmysł jego komunii, istniejący wcześniej w idei założycieli, staje się stopniowo duchowością komunii konkretnego instytutu. Ona bowiem już sama z siebie formuje duchowość nowych pokoleń powołanych.²⁹

Duchowość komunii często nazywa się wyższą szkołą czucia Kościoła i z Kościołem. W jej bowiem przestrzeni kształtuje się więź z papieżem, z biskupami, z duchowieństwem diecezjalnym, z różnymi instytutami i stowarzyszeniami oraz z wiernymi świeckimi. Miłość zaś jest jedynym językiem, jakim trzeba posługiwać się w codziennych wzajemnych odniesieniach. Szczególnie powinna się ona przekładać na płaszczyznę praktykowanego dialogu i współpracy oraz zwyczajnych kontaktów z członkami swojej wspólnoty i z innymi instytutami życia konsekrowanego oraz ruchami kościelnymi. Kościół na drogach codziennego życia i ich charyzmatycznego zaangażowania wypracowuje nowe formy współpracy ze świeckimi i nowe kształty komunii.³⁰

W formacji duchowości komunii bardzo istotną funkcję pełni modlitwa, szczególnie liturgiczna. Ona ją kształtuje i umacnia. Spełnia swoją szczególną funkcję w tym procesie wówczas, kiedy jest synchronizowana z modlitwą indywidualną. W ramach modlitwy wspólnotowej ważne miejsce przypada *lectio divina*, wspólnej refleksji nad słowem Bożym, wzajemnemu dzieleniu się doświadczaną wiarą i sprawami apostołskimi. W ogóle wierność wszystkim praktykom życia zakonnego kształtuje i pogłębia duchowość każdej wspólnoty życia konsekrowanego. Wśród nich najważniejsza

jest codzienna celebrowanie Mszy świętej. Ona jest bowiem źródłem ewangelicznej wspólnoty.³¹

Życie konsekrowane powinno zatem stawać się drogą świętości oraz partycypacją we wspólnym życiu codziennym. Musi stawać się coraz bardziej braterskim współżyciem, tak aby wszyscy stawali się rzeczywiście jedną rodziną w Chrystusie, co musi wyrażać się w codziennych wzajemnych odniesieniach. Nie chodzi tylko o komunie z Chrystusem, ale także ze wszystkimi członkami tej samej wspólnoty. Życie braterskie jest tak ważnym elementem codzienności, że niektórzy określają je jako czwartą radę ewangeliczną. Jej przestrzeń kreuje stosowną perspektywę dla realizacji trzech rad ewangelicznych. Ponieważ nabierają one wymiaru wspólnotowego, dlatego są darem na rzecz konkretnej wspólnoty dającej możliwość wzrastania w miłości braterskiej. Życie wspólne, kształtowane jej duchem, służy ich codziennej realizacji. Trzeba zatem, aby stawało się ono środowiskiem sprzyjającym miłowaniu na drodze czystości ewangelicznej Boga i tego, co do Niego należy, tak, aby przez ubóstwo integrowała się braterska wspólnota, a w posłuszeństwie stawała się jedną rodziną duchową i spełniała własne posłannictwo w Kościele i w świecie, a także względem siebie.³²

Życie wspólne domaga się, aby jej członkowie patrzyli przez pryzmat wiary na wszystko, szczególnie zaś na samą posługę przełożonych. Oni nie tylko przewodzą w zakresie zewnętrznym, ale przede wszystkim są odpowiedzialni za tożsamość misji z charyzmatem swojego instytutu. Władzy poszczególnych struktur danego instytutu nie wolno sprowadzać jedynie do wymiaru administracyjnego. Ich posługa ma charakter o wiele bardziej dalekosiężny, bo musi obejmować sprawy życia duchowego, wspólnotowego i urzeczywistniania misji w duchu charyzmatu wspólnoty. Władza w życiu konsekrowanym powinna realizować zleczone jej zadanie jako służbę ewangeliczną wobec własnej wspólnoty. Ona też musi uwzględniać nade wszystko prymat wartości duchowych. Tak, jak każda władza w Kościele, tak i ta musi być źródłem jedności, bo taka jest natura służebności ewangelicznej. Wtedy jej ostatnie słowo i troska o realizację podjętych decyzji są przekonujące. Ewangeliczna posługa własnej wspólnoty życia konsekrowanego jest po prostu służbą na rzecz komunii braterskiej.³³

Ważne zadanie w kształtowaniu wymiaru wspólnotowego spełniają także osoby starsze i chore, które nie są jej ciężarem, ale błogosławnym darem. Omawiany dokument szereguje je w „ewangelicznej kategorii tych najmniejszych i ostatnich, wymagających uprzywilejowanej opieki i »specjalnej troski«”.³⁴ Jeśli przeżywają ten okres życia w duchu ewangelicznych zasad, są bogactwem wspólnoty i wsparciem młodszych. Są przekazicielami tradycji,

która przyczynia się do rozwoju wspólnoty. Ubogaceni doświadczeniem i mądrością życia, są świadkami Boga oraz mogą być przewodnikami życia duchowego (por. VC 44 i 48). W rzeczywistości nigdy nie są zwolnieni z posługiwania własnej wspólnotie, ponieważ istotą misji życia konsekrowanego jest nie tylko pełniona posługa, ale świadectwo całkowitego oddania się Bogu. Najbardziej liczy się z ich strony sam wysiłek w dochowanej wierności (por. VC 63).

Z kolei młodzi, opiekujący się nimi, wyrażają wiarygodność własnego świadectwa i realizowanej misji. Potrzeba bowiem, aby pogłębiająca się symbioza między starszymi i chorymi a młodym pokoleniem stawała się cywilizacją miłości i była jednym z bardzo ważnych znaków ewangelicznej wspólnoty. W niej zaś wszyscy powinni zbratać się z Chrystusem, a w Nim wzajemnie ze sobą. Dlatego mają zgłębiać tę podstawową prawdę „o fundamentalnym wymiarze braterstwa w Chrystusie, które powinno łączyć ich ze sobą nawzajem i z każdym człowiekiem” (VC 6).³⁵ Szczególne zaś miejsce zajmują w Kościele wspólnoty życia klauzurowego, które „przypominają ewangeliczne miasta na górze i światła na świeczniku”.³⁶

Wspólnota braterska czy siostrzana jest też potrzebna samemu życiu konsekrowanemu, ponieważ stanowi dla niego naturalne środowisko formacji duchowej. W jej procesie każda osoba powinna odczytywać szczególne wezwanie Boże, aby – odpowiadając na nie – uczyła się z odpowiedzialnością sumienia angażować się w proces rozwoju własnej duchowości. Jest ona po prostu autoformacją, w której najistotniejszą sprawą jest rzeczywistość coraz głębszego otwierania całej przestrzeni wewnętrznej na działanie Ducha Świętego. Drugim fundamentalnym jej elementem jest zaangażowanie w proces przemiany duchowej. Ponieważ formacja duchowa ma charakter integralny, dlatego potrzebuje poza osobistym zaangażowaniem kierownictwa sakramentalnego i pozasakramentalnego. Tego domaga się także jej wiarygodna skuteczność (VC 65 i 66). Jej urzeczywistnianie w różnych wymiarach zmierza do rozwoju osobowego i duchowego, co dokonuje się na drodze przyswajania ideałów i wartości ewangelicznych określonych charyzmatem instytutu.³⁷

Duchowość życia konsekrowanego potrzebuje dla rozpalania charyzmatu własnego instytutu formacji stałej. W niej zaś urzeczywistnia się proces pogłębiającego nawracania, aby osoba powołana dorastała do wymagań ewangelicznego braterstwa. Nadto każdy okres życia domaga się wierności wobec tajemnicy otrzymanego powołania. Wierność jest bowiem, we wszystkich etapach realizacji tego daru, wystawiona na wielorakie doświadczenia. Nikt też z powołanych do tej formy życia nie jest do końca uformowany, a proces dojrzewania duchowego trwa aż do śmierci (por. VC 69).³⁸

Każdy też okres życia może przeżywać swoje trudne doświadczenia z tytułu różnych sytuacji kryzysowych, które są w rzeczywistości wezwaniem do podejmowania formacji permanentnej. Tak więc znajduje się ona w samym sercu wspólnoty życia konsekrowanego, ponieważ kształtuje jej rzeczywistość duchową na miarę wskazanych wzorców życia konsekrowanego (por. VC 41).³⁹ Jest związana integralnie z każdym charyzmatem, z każdą duchowością, z każdą wspólnotą i urzeczywistnianą misją. Skuteczność realizowanej misji zależy od poziomu dojrzałości duchowej, od jej jakości ewangelicznej. Dojrzewająca duchowo wspólnota życia konsekrowanego sama przez się urzeczywistnia misję własnego charyzmatu, której poświęca swoje siły i oddaje jej całą osobę.

3. Zadania życia konsekrowanego

Zadania, jakie osoby życia konsekrowanego otrzymują do urzeczywistniania w ramach własnego charyzmatu, mają charakter misji. Jest ona zobowiązaniem wynikającym zarówno z procesu upodabniania się do Jezusa, jak i z samej profesji rad ewangelicznych. Oba te elementy zespalają z Kościołem i przeznaczają do gorliwej służby Bożej. Kościół zaś przyjmując ich profesję, oczekuje coraz pełniejszego poświęcenia się i zaangażowania w swoją misję. Ona jest misją Chrystusa, jaką otrzymał do wykonania od Swojego Ojca. Zatem życie konsekrowane z natury swojej staje się misją, jaka tkwi w sercu każdej z jego form (por. VC 25 i 75).⁴⁰

Jako dar Boga jest ona tajemnicą Jego odwiecznej miłości i dlatego można ją odczytywać jedynie poprze nią. Jezus bowiem obdarowuje ludzi łaską specjalnego powołania do budowania Królestwa Bożego. W tym celu ustanowił ścisłą i organiczną więź między misją a łaską powołania. Dlatego oczekuje od wszystkich powołanych, a więc także od osób życia konsekrowanego, całkowitego oddania siebie i wszystkich sił dla Królestwa Bożego.

Praktyka rad ewangelicznych powinna zatem przynosić owoce apostołstwa większe od tych, których wymaga konsekracja dokonana w sakramencie chrztu i bierzmowania. Powołanie do apostołstwa wynikające z tych sakramentów zostaje wzmocnione tą konsekracją. Sama zaś realizacja zadań wynikających z konsekracji życia jest partycypacją w misji Jezusa, ponieważ On jest pierwszym Konsekrowanym i pierwszym Posłanym przez Ojca w mocy Ducha Świętego. Jego misja urzeczywistniła się w wielorakiej działalności mesjańskiej. Życie zaś konsekrowane realizuje, w duchu charyzmatu własnego instytutu, jakąś część tej misji. Charyzmaty życia konsekrowanego urzeczywistniają poszczególne jej aspekty oraz „specyficzne elementy tożsamości Kościoła czy jego posłannictwa w świecie”.⁴¹

Z kolei misja życia konsekrowanego jest w ścisłej korelacji do świętości życia osobistego, do braterskiej wspólnoty i pogłębionego zaangażowania w realizację zadań określonych charyzmatem. Z tej zaś zależności rodzi się samorzutnie wniosek, że misja Jezusa powinna być najpierw urzeczywistniana w ramach wspólnoty braterskiej. W niej osoby konsekrowane są w stanie, we wzajemnych relacjach osobowych, otwierać się na działanie łaski Bożej, aby jej mocą wzrastała w nich miłość do Boga, do siebie wzajemnie i do wszystkich ludzi (por. VC 25).⁴²

Jej urzeczywistnianie daje gwarancję, że charyzmat życia konsekrowanego skutecznie odpowie na aktualne potrzeby obecnego czasu. Realizacja misji względem własnej wspólnoty sprowadza się przede wszystkim do troski o coraz wyższą jakość duchowości życia konsekrowanego, której podstawową miarą jest miłość ewangeliczna. Ona uzdalnia osoby konsekrowane do urzeczywistniania życia Jezusa czystego, ubożego i posłusznego. Jej mocą życie konsekrowane jest w stanie stawać się ikoną braterskiej wspólnoty i może odzwierciedlać wartości ewangeliczne i błogosławieństwa. Tak więc misja względem własnej wspólnoty zmierza ku temu, aby stawała się coraz bardziej autentycznym i czytelnym znakiem. Wtedy ma on charakter świadectwa, które jest o wiele ważniejsze od każdej zewnętrznej działalności, ponieważ uobecnia w realiach tego świata Osobę Chrystusa i Jego misję.⁴³

Misja, jaką się urzeczywistnia we wspólnocie braterskiej, ożywia i pogłębia świadectwo życia, któremu nadaje treść chrystocentryczną. Wtedy faktycznie dojrzewająca duchowość staje się coraz autentyczniejszym naśladowaniem Jezusa, czyli będzie przedłużała tajemnicę Jego człowieczeństwa. Owa zaś partycypacja w misji Chrystusa urzeczywistnia się najpierw na płaszczyźnie kontemplacji i modlitwy. W duchowości tej formy życia jawi się ona jako pierwsze i podstawowe zadanie. Z nich bowiem rodzi się duch apostołstwa, który z kolei ugruntowuje i pogłębia proces zjednoczenia z Jezusem. Dlatego w życiu duchowym tak ważna jest harmonia między kontemplacją i apostołstwem.⁴⁴

Życie konsekrowane urzeczywistnia skutecznie swoją misję wtedy, kiedy trwa w jedności ze wszystkimi wspólnotami Kościoła, z którymi powinno być w relacji dialogu. Na tej też podstawie wspólnoty życia konsekrowanego są zaproszone do prowadzenia dialogu ekumenicznego i kontaktów z innymi religiami. W tej powinności najważniejszą funkcję pełni jakość duchowości działania, czyli troska o harmonię między kontemplacją i zaangażowaniem (por. VC 74 i 100-102).⁴⁵

Jej zaś sercem jest miłość ewangeliczna, którą należy tak kontemplować w ikonie umywania nóg, aby się jej uczyć i przyswajać. Ona w pierwszej

kolejności ukierunkowuje na służbę najbardziej ubogim i potrzebującym (VC 75). W jej zatem duchu trzeba urzeczywistniać misję tak, jak ją określił własny charyzmat. Taka jest bowiem natura misji Kościoła, która oznacza „oddanie własnego życia, użycie go na dzieła miłości, na modlitwę, na służbę braciom, jednym słowem na działalność intensywną i pełną inicjatywy”.⁴⁶ Takim też usposobieniem ducha charakteryzują się postawy założycieli wszelkich instytutów życia konsekrowanego. Oni pozostają dla swoich następców wiarygodnymi wzorami urzeczywistniania odziedziczonej misji. Tak więc służebność wspólnot życia konsekrowanego staje się niejako poręczeniem ich autentyczności i inspiruje do permanentnego nawracania tych, wśród których się urzeczywistniana.⁴⁷

Ze świętości życia konsekrowanego rodzi się duch ewangelizacyjny, a dzieło misyjne Kościoła jest jego ciągłym i zasadniczym zadaniem. W całej historii chrześcijaństwa życie konsekrowane zawsze dostarczało misjonarzy, którzy nieśli Ewangelię w dalekie zakątki świata. Stąd też trzeba, aby we współczesnych realiach rodziny ludzkiej dojrzewała we wspólnotach życia konsekrowanego świadomość konieczności formowania ducha ewangelizacyjnego. Staje się on dla ich duchowości nową perspektywą, ponieważ „dostając nową przestrzeń do życia i szansę rozwoju, mogą być ubogacone nowym stylem życia i duszpasterstwa” (por. VC 77-80). Ważne też zadania stoją przed nimi w zakresie tak zwanej re-ewangelizacji obszarów od dawna chrześcijańskich, ponieważ są one „predysponowane, by odegrać ważną rolę w tym opatrznościowym i jakże aktualnym dziele”.⁴⁸

Należy jednak pamiętać, że misja życia konsekrowanego tkwi w samych strukturach Kościoła lokalnego, którego pasterzem jest biskup miejsca. Osoby konsekrowane są przecież obecne w jakiejś konkretnej diecezji, którą ubogacają charyzmatem własnej duchowości. Im życie duchowe braterskich wspólnot konsekrowanych będzie stawało się wyższe, tym bardziej będą się one otwierały na potrzeby i wyzwania konkretnej diecezji. Dotyczy to zarówno wspólnot żeńskich, jak i braci oraz kapłanów zakonnych.

W ich zaś posługiwaniu duszpasterskim powinien dochodzić do głosu apostołski wymiar charyzmatu, ponieważ wtedy misja wspólnoty konsekrowanej będzie faktycznie owocna. Misji tej nie można utożsamiać jedynie z dotychczasową i tradycyjną pracą duszpasterską w parafii. W trosce o rozwój własnego charyzmatu muszą nadto troszczyć się o wypracowywanie, w zakresie własnej misji, pewnych nowych form specjalistycznych. Dlatego Jan Paweł II uczy w *Vita consecrata*, że jeśli diecezje pozbawiłyby się bogactwa życia konsekrowanego, mogłyby „w znacznej mierze utracić ducha misyjnego” (VC 48), ponieważ już sama ich obecność inspiruje je

i niejako przynagła do coraz pełniejszego otwierania się na sprawy i potrzeby Kościoła powszechnego.⁴⁹

Urzeczywistnianie misji, jak i sam jej rozwój, domaga się od osób życia konsekrowanego twórczej i ścisłej współpracy z wiernymi świeckimi. Dlatego w dalszym ciągu aktualną sprawą pozostaje gromadzenie we wspólnoty apostołskie tych, którzy fascynując się duchowością konkretnego charyzmatu, pragną angażować się w realizację jego misji. Tak więc zarówno istniejące dotychczas wspólnoty ludzi świeckich zrzeszonych przy istniejących instytucjach, jak i te, które się tworzą, domagają się też stałej formacji. Jej zaś zadanie sprowadza się do kształtowania „życia duchowego i apostołskiego”.⁵⁰ Ono z kolei intensyfikuje współpracę i wymianę darów. Współpraca w zakresie urzeczywistnianej misji może przeradzać się stopniowo w oświecającą „moc Ewangelii, która rozjaśni najmroczniejsze obszary ludzkiej egzystencji” (VC 56).

Dokument Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich i Zgromadzeń Żeńskich, uwrażliwiając wspólnoty życia konsekrowanego na pogłębiającą współpracę w zakresie urzeczywistniania misji, wskazuje na wielorakie możliwości, jakie są zakodowane w charyzmacie poszczególnych instytucji. Wśród nich do ważnych jej odcinków należy praca wychowawczo-edukacyjna. Stanowi ona bardzo ważny element misji Kościoła, który ma służyć „niezwykle dotkliwej formie ubóstwa, jaką jest brak formacji kulturalnej i religijnej” dzieci i młodzieży (por. VC 97). Zmierza ona do tego, aby duch wiary, wolności i miłości przenikał ich młodość, aby rozwijała się ona bardziej integralnie. Jednocześnie kształtuje w nich wewnętrzną wrażliwość na słowa wzywającego Chrystusa i dlatego w tej misji tkwi nadzieja nowych powołań.⁵¹

Trzeba też, aby w procesie formacji kształtowała się wyobraźnia miłosierdzia. W jej zaś duchu osoby życia konsekrowanego mają, na drodze naśladowania Jezusa, poświęcać się najuboższym i najbardziej potrzebującym. W jej ramach konieczne jest także gorliwe zaangażowanie na rzecz obrony wartości i godności życia człowieka. Urzeczywistniane dzieła miłosierdzia są świadectwem wiarygodności tej rzeczywistości, jaką te osoby reprezentują. Nie należy sprowadzać ich do doraźnej pomocy, ale powinna być ona całościowa i powinna mieć widzenie dalekosiężne.⁵² Nadto misja instytucji życia konsekrowanego powinna się urzeczywistniać na odcinku duszpasterstwa rekolekcyjnego, misji ludowych i zagranicznych. Dzieło nowej ewangelizacji należy podejmować także na drodze zaangażowania się w świat mediów. W ramach realizowanej misji rodzi się też pilna potrzeba włączania się w proces pojednania międzyludzkiego i budowania prawdzi-

wej jedności na drodze podejmowanych dialogów. Spełniana misja powinna być służbą na rzecz jedności Kościoła, Ojczyzny, Europy i całego świata. W takim też duchu należy podejmować ją także w procesie integracji europejskiej. Dla tych historycznych wyzwań życiu konsekrowanemu „potrzebna jest misyjna świeżość i apostolski zapach”.⁵³

Osoby życia konsekrowanego urzeczywistniające, w ramach realizowanej misji, właściwą sobie funkcję prorocką pełnią tym samym rolę znaku eschatologicznego. Jego treścią jest „przyszłe zmartwychwstanie i chwała Królestwa niebieskiego” (KK 44). Samo zaś ewangeliczne życie wspólnoty braterskiej staje się obrazem prawdziwego oblicza Kościoła i przekonywająco wskazuje na owoce ewangelicznej miłości. Wiarygodność i skuteczność profetyzmu konsekrowanego domagają się tożsamości między podejmowaną misją a codziennym życiem. Owa spójność, która nosi w sobie znamiona wierności wobec swojego charyzmatu, czyni jednoznacznie osoby życia konsekrowanego profetycznymi świadkami i wtedy urzeczywistniana misja nabiera charakteru prorockiego (por. VC 84-85).⁵⁴

Owymi znakami profetycznymi są rady ewangeliczne. Urzeczywistniana, na ich drodze, misja każdego charyzmatu odpowiada na wyzwania współczesnego świata. Jego kulturze, dotkniętej pogłębiającym się kryzysem, ukazuje realną możliwość przemiany i odrodzenia. Na szerzący się hedonizm odpowiada realizowaną czystością.⁵⁵ Ślubowane zaś ubóstwo staje się antidotum dla szerzącej się żądzy posiadania.⁵⁶ Konsekrowane posłuszeństwo jest zaporą na lansowaną wolność bez prawdy i zasad moralnych. Jej urzeczywistnianie wskazuje jednoznacznie, że nie ma sprzeczności między posłuszeństwem a wolnością (por. VC 88-91).⁵⁷

Tak więc urzeczywistniana misja domaga się dla swojej wiarygodności i skuteczności wysokiej jakości życia duchowego, które powinno zajmować pierwsze miejsce w każdej wspólnotie braterskiej. Bardzo ważną rolę w duchowości życia konsekrowanego spełnia Maryja. Jej obecność w tajemnicy powołania ma istotne znaczenie tak w wymiarze indywidualnym, jak i w odniesieniu do całej wspólnoty. Maryja jest wzorem do naśladowania, ponieważ jest „najpełniej poświęcona Bogu, najdoskonalej konsekrowana”.⁵⁸ Ponieważ Maryja jest Matką osób konsekrowanych (por. VC 28), dlatego rodzi się potrzeba permanentnego pogłębiania więzi z Jej Osobą w takim stopniu, aby miała odpowiednie miejsce w ich życiu duchowym indywidualnym i wspólnotowym. Wtedy faktycznie będzie stawało się ono „prawdziwą szkołą ewangelicznej duchowości”, a urzeczywistniana misja będzie bardziej owocna (VC 93).

Duchowość życia konsekrowanego koncentruje się zatem wokół trzech zasadniczych wymiarów: trynitarnego, wspólnotowego i misji, jaką urzeczywistnia w duchu własnego charyzmatu. Ikona tak kształtującej się duchowości faktycznie ma rysy ewangelicznej nadziei, a pogłębiający się kryzys współczesnego świata staje się wołaniem o taki jej wyraz. W kontekście bowiem współczesnych wydarzeń i społecznych przeobrażeń narasta coraz bardziej zapotrzebowanie na taką duchowość, bo tylko ona jest w stanie „wstrząsnąć świadomością ludzi naszych czasów” i ukierunkowywać ich na wartości nadprzyrodzone, których jest wiarygodnym znakiem.⁵⁹ Ona staje się ewangeliczną obecnością przemieniającą teraźniejszość współczesnego świata. Tak kształtowana duchowość życia konsekrowanego przeobraża i formuje jego wspólnoty, aby stawały się w świecie „znakiem komunii, gościnnym domem dla szukających Boga [...] szkołami wiary i prawdziwymi ośrodkami studiów, dialogu i kultury” (VC 6).

PRZYPISY

¹ *Idziemy naprzód z nadzieją*, Kraków 2003, s. 9.

² Por. tamże, s. 16; A. D e r d z i u k, *Teologia wspólnoty*, w: *Communio consecrata*, red. K. Wójtowicz, Kraków 2002, s. 37.

³ Por. tamże, s. 23 i 80; Kongregacja Edukacji Katolickiej Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Apostolskich, *Nowe powołania dla nowej Europy*, Watykan 1997, s. 33-35; A. D e r d z i u k, *Teologia...*, dz. cyt., s. 40; tenże, *Teologiczny wymiar braterstwa osób konsekrowanych*, „Roczniki Teologiczne” 44(1997), z. 3, s. 77-78.

⁴ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 18

⁵ Tamże, s. 36.

⁶ Tamże, s. 18; por. A. D e r d z i u k, *Teologia...*, dz. cyt., s. 39-40.

⁷ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 18-19; Jan P a w e ł II, *Kościół tajemnicą komunii zbudowanej na miłości*, w: *Communio consecrata*, red. K. Wójtowicz, Kraków 2002, s. 183.

⁸ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 19.

⁹ Por. tamże, s. 21 i 22-23; *Nowe powołania...*, dz. cyt., s. 36-39; J a n P a w e ł II, *Życie wspólne w świetle Ewangelii*, w: *Życie konsekrowane w nauczaniu Jana Pawła II*, red. Cz. Drążek, Kraków 1996, s. 64.

¹⁰ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 21.

¹¹ Por. tamże, s. 17; J a n P a w e ł II, *Czystość – ubóstwo – postuszeństwo*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 128-134.

¹² *Idziemy...*, dz. cyt., s. 18; por. J a n P a w e ł II, *Kościół tajemnicą komunii...*, dz. cyt., s. 184; Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Rozpocząć na nowo od Chrystusa*, Poznań 2002, s. 4-5.

¹³ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 21; 23 i 24; J. G o g o ł a, *Rady ewangeliczne*, Kraków 2003, s. 298-313.

¹⁴ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 22 i 24; J. G o g o ł a, *Rady...*, dz. cyt., s. 202-204 i 230-231.

- ¹⁵ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 22-24.
- ¹⁶ Tamże, s. 24; por. J a n P a w e ł II, *Kościół jako komunია...*, dz. cyt., s. 190-191.
- ¹⁷ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 24; J a n P a w e ł II, *U źródeł komunii...*, dz. cyt., s. 186-187; *Nowe powołania...*, dz. cyt., s. 39-42.
- ¹⁸ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 25 i 27; 45-73; J a n P a w e ł II, *Życie wspólne...*, dz. cyt., s. 66
- ¹⁹ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 78-88.
- ²⁰ Por. tamże, s. 34; *Rozpocząć na nowo...*, dz. cyt., s. 14-15.
- ²¹ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 45-73.
- ²² Por. tamże, s. 29-39; *Nowe powołania...*, dz. cyt., s. 43-46.
- ²³ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 27; A. D e r d z i u k, *Teologia wspólnoty*, dz. cyt., s. 41-43.
- ²⁴ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 27; *Nowe powołania...*, dz. cyt., s. 32-33; P. W a l k i e w i c z, *Duchowość świeckich konsekrowanych*, Lublin 2003, s. 257-262; J. G o g o ł a, *Teologia komunii z Bogiem*, Kraków 2001, s. 37-64.
- ²⁵ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 27; D. B o n h o e f f e r, *Życie wspólne*, Kraków 2991, s. 35-42.
- ²⁶ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 27-28.
- ²⁷ Por. Tamże, s. 28; P. W a l k i e w i c z, *Duchowość świeckich...*, dz. cyt., s. 279-281.
- ²⁸ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 28-29; D. B o n h o e f f e r, *Życie wspólne...*, dz. cyt., s. 44-49.
- ²⁹ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 79-80.
- ³⁰ Por. tamże, s. 29.
- ³¹ Por. tamże; *Rozpocząć na nowo...*, dz. cyt., s. 36-37.
- ³² Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 29-30; A. D e r d z i u k, *Teologia wspólnoty...*, dz. cyt., s. 47-49.
- ³³ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 30-31; P. W a l k i e w i c z, *Duchowość świeckich...*, dz. cyt., s. 293-295; J. G o g o ł a, *Rady ewangeliczne...*, dz. cyt., s. 130-133.
- ³⁴ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 31; por. D. W i d e r, *Ostatnie etapy formacji zakonnej*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 154-159.
- ³⁵ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 31; A. D e r d z i u k, *Troska o braci starszych i chorych wymiarem ślubu ubóstwa*, w: *Vita Consecrata. Adhortacja. Tekst i komentarze*, red. J.A. Nowak, Lublin 1998, s. 378.
- ³⁶ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 33; por. K. D ę b o w s k a, *Misja starszych we wspólnocie zakonnej*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 140-153.
- ³⁷ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 33-34; *Rozpocząć na nowo...*, dz. cyt., s. 20-21.
- ³⁸ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 34; T. D e r d z i u k, *Teologia wspólnoty...*, dz. cyt., s. 45; S. C z e r w i k, *Formacja liturgiczna zadaniem całego życia*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 179-181.
- ³⁹ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 81, 27-28.
- ⁴⁰ Por. tamże, s. 35-36; A. C e n c i n i, *Życie konsekrowane*, Warszawa 1996, s. 275-279.
- ⁴¹ *Idziemy...*, s. 78; J a n P a w e ł II, *Życie konsekrowane w służbie Kościoła*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 74-77.
- ⁴² Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 35-36, 78-79.
- ⁴³ Por. tamże, s. 41-42; D. B o n h o e f f e r, *Życie wspólne...*, dz. cyt., s. 93-94, 98-106.

⁴⁴ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 79; J a n P a w e ł II, *Praktyka modlitwy w życiu konsekrowanym*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 69-73.

⁴⁵ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 85 i 88; *Rozpocząć na nowo...*, dz. cyt., s. 34-36; A. C e n c i n i, *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 329-330.

⁴⁶ P a w e ł VI, *Charyzmat życia zakonnego*, Poznań 1974, s. 77; por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 37-38.

⁴⁷ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 38 i 79-80; J a n P a w e ł II, *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 76-77.

⁴⁸ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 39; por. A. C e n c i n i, *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 298-308, 321-328.

⁴⁹ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 39-40, 83-84; *Rozpocząć na nowo...*, dz. cyt., s. 45-46.

⁵⁰ II Polski Synod Plenarny, *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*, Poznań 2001, s. 149; por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 40; *Rozpocząć na nowo...*, dz. cyt., s. 43-45.

⁵¹ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 40-41, 83-88; J a n P a w e ł II, *Budzenie powołań do życia konsekrowanego*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 27-31.

⁵² Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 82-88.

⁵³ Tamże, s. 88.

⁵⁴ Por. tamże, s. 41-42; J a n P a w e ł II, *Życie zakonne znakiem i świadectwem królestwa Chrystusowego*, w: *Życie konsekrowane...*, dz. cyt., s. 79-83; *Nowe powołania...*, dz. cyt., s. 77-78.

⁵⁵ Por. *Idziemy...*, dz. cyt., s. 21; J. G o g o ł a, *Rady ewangeliczne...*, dz. cyt., s. 298-368.

⁵⁶ Por. *Nowe powołania...*, dz. cyt., s. 46-50; *Idziemy...*, dz. cyt., s. 22.

⁵⁷ Por. J. G o g o ł a, *Rady ewangeliczne...*, dz. cyt., s. 77-101, 144-150.

⁵⁸ *Idziemy...*, dz. cyt., s. 24.

⁵⁹ Tamże, s. 42; *Rozpocząć na nowo...*, dz. cyt., s. 28-32.